

del Princ, on almenys el sé molt usual en la zona Osona-Lluçanès.

Però també a l'Alt Pallars donen el nom de *femz d'ërba* a les files d'herba que queden en el prat en havent-lo dallat. Tor, Farrera, Esterri de Cardós; també a Estaon, si bé advertint-me que ells, tant o més, en diuen *grims*,² i de 'desfer els rems d'herba dallada' en diuen *desengrimar* (1932-4); a Castrossit precisaven *rem* «espai entre dues regues o rengles d'herba dallada» (1957) Hi ha, en efecte, designacions concurrents: ultra Rega, diuen *una rua d'herba* a la V. d'Àneu o la de Cabdella, però a l'Urgellet NO., de nou un *rem d'ërba* (Solans del Cantó, 1964). Ara bé que en aquesta acc. *rem* és modificació popular de *reng*, m'ho comprova l'observació que vaig fer a la Vall Ferrera, que en haver-ho de dir, vacilaven entre les dues formes (el meu informant d'Àreu, havent pronunciat *rem* rectificat-se de seguida, pronuncia *rem*, 1933): sembla, doncs, que la forma allí arrelada havia estat *reng*, i que criticant-los-ho els dels pobles veïns, avui tendeixi a generalitzar-se la variant alterada. I a l'Alt Arieja és justament la pronúncia *rem* que Fahrholz tradueix així («schwaden, mähenschwaden», *W. u. W. Ariege*, p. 95) Així continua per tot l'Arieja i, després, baixant Garona avall, pel Tolosà fins al Tarn-et-G. («andoin», *AlGg* II, 344).

Hi ha, però, altres accs que tenen, com aquesta, caràcter agrícola o rústic, i s'acosten també a aquesta o al sentit de 'sèrie, conjunt aplegat'. 'Seguit, reguitzell', *un rem de bales*, en una maledicció romanesca: «bé! puguessin menjà 'ls serpens - o aquells animals faitons, / o vinguessin un *rem* de balas - que li 'trapessen el cor» (MilàF, *Romilo.*, 254H, notem *trapar* que assenyala cap als Pyr.-Or.). Bosch de la Trinxeria parlant d'un «remat de bestiar de llana, de 10 a 16 mil caps»: «quan surt de la jassa per anar a pasturar, escoltat pels cans y pastors, sol menar tres *rems*. dreta, esquerra y centre, en aquest últim va el majoral»: ho compara a les ales d'un exèrcit, i insisteix que *ramada*, -at, són derivats d'aquest *rem* (*Bu Assoc Exc Cat.* XII, 233) és clar que si de cas serà en sentit oposat, però en realitat aqueixos *rems* són ben comparables a grans rengles de bèsties (encara que siguin d'uns quants caps d'ample cada falange d'aqueixes), i també a grans rems d'herba; si bé podem admetre que aquí hi ha també una influència del sentit de *ramat*

Sembla continuar dins aquest ordre d'idees pecuari, en *Sang Nova*, de MrnVayreda, més que més tenint en compte l'ambient, en gran part pastoral, en què es mou l'acció d'aquesta novella, i en tot pertanyent a la vida d'un mas de muntanya: «féu reforçar la guarda de la escala y apostar alguna gent ---, ab ordres riguroses que ningú --- dongués senyals de vida sense les seves expressões ordres: de tot aquest *rem* ne quedà encarregat en Basi» (v, viii, 394; anàlogament III, v. 186, I I, XIII, 90)

Alguna altra vegada, parlant d'una rafegada de mal temps, en la qual cosa també es deu partir molt de la comparació de la franja perjudicada per la precipitació atmosfèrica, amb el *rem* d'herba que va deixant

el segador o que va petjant la falange d'ovelles: «d'ar-rera enllà y sense que se n'hagués adonat --- s'havia congriat aquella tempestat d'odis y rancúnies, que dintre poques hores esclataria com un *rem* de pedregada» (*Sang Nova* IV, v, 276). Un pagès em diuen que «porta un bon *rem* de camps» Madremanya (1964), «mentre tingui un bon *rem* de terra (ja pot viure bé)...», «allà baix hi ha un *rem* de terra» (n'hi ha moltes) a StPere de Torelló (1954); seguim veient la zona, el seguit o tirallonga, que està a la base del *rem d'herba o de ramat*

Per aquí hi ha d'haver l'explicació del repetit NL *Malrem* que registro en els alts serrats de Madremanya, i en el renomemat *Coll de Malrem*, entre la Garrotxa i el Vallespir (de Beget a La Menera) (1926-1984) (C. A. Torras, *Pir Cat* II, 86), en altures tempestuoses de la gran carena pirinenca: principalment perquè són paratges d'herba magra i també perquè hi deu passar mant *rem* de pedregada. En fi jo crec que és partint d'això, i alhora, del «rem» que porten o «menen» el segador de Verdaguer o el dallaire de l'Alt Pallars, que s'arriba a la frase *portar el rem de les terres, de la casa*, per bé que pugui haver contribuït a suscitar-lo la imatge del nauta que porta el rem o timó que governa un vaixell: «una cosina ---; a la casa, de jove, que quedà òrfena, i com unes germanes d'en Rafel, mig beneïtones, no servien per a res, ella fou qui abassegà el *rem* de la casa», MrnVayreda (*Puny.*, XI, 182 (144)); «de vegades tenen un hort, una era i un femer: no hi ha pas gaires pagesos a la Pera que portin tot el *rem* de la terra; ara totes les cases tenen un hort», JoPla (O. C. xxxv, 1976, 475, i encara un altre passatge) *Remejar*.

DERIV.: De *renga ve rengar* m. 'olivar, conjunt de rengues d'oliveres etc.', del qual ja he donat un testimoni de 1518 per a les vinyes de la SdUrg., i al qual vénen a equivaler les *reglas de oliveras* del citat doc. de Boltaña, a. 1465. És més corrent que es refereixi a les oliveres: en el Pall. si no es precisa, s'entén això quan es diu un *rengar*: «Lo *rengà* de la Borda de Beda» on fèiem l'enquesta, a Bressui, era un olivar. Altres paratges dins *Lo rengà* o *les rengás* (les és article dels dos gèneres a l'Alt Pallars) a Escàs, Rodés, Carregue, Puiforniu, i Jou, on hi ha també *Lo Rengaró*; a Erinyà hi ha *Les Rengás* i també *L'Arrengà Vell*, on deu haver-hi aglutinació parcial de l'article, no sé si resultant d'un ús femení antiquat de l'adjectiu (a la Vall d'Aran el collectiu d'arbres en -au és, i sobretot era, femení: *Era Cassenyau, ua hajau*; i fets paral·lels en cast.-lleonès són ben coneguts); o bé conseqüència indirecta del caràcter ambigu de l'article plural *les*

Renglera [Belv.]: «r.: hilera, carrera, *series*», i de l'aparició de *ringlera* el manlleu cast. des de 1510, cal deduir que llavors ja s'usava en català. Sense la -l- ho diuen encara a Andorra: *una ringèra* a Soldeu (1962), a Esterri, Urgell i Vinaròs (Moll, l c); amb a dissimilada, en el B. Maestrat (*una fançera de bázos 'ruscs'* a Canet lo Roig, 1961); *renguera* Vinaròs, Morella, Benassal (*AlcM*), *renglanera* (Lladó, Moll). Parla l'Atlàntida: «Fuy la major de totes: podria dir-vos filles: /